

Svetozar Tanasković¹
Bojan Ristić²

Konkurentna pozicija Srbija u 2017. godini prema Izveštaju Svetskog ekonomskog foruma

1

Fondacija za razvoj ekonomske nauke (FREN), kao lokalni partner Svetskog ekonomskog foruma (SEF), ovom sažetom studijom ima za cilj da prikaže poziciju Srbije prema dostignutom nivou konkurentnosti za 2017. godinu koji prati i objavljuje SEF. Pozicija Srbije će biti analizirana u odnosu na zemlje iz njenog neposrednog okruženja, ali i na osnovu faktora koji su između dva izveštaja uticali na postizanje aktuelne pozicije Srbije.

U dodatku na kraju ove analize nalazi se objašnjenje kako se formira Indeks globalne konkurentnosti (IGK) na osnovu koga se vrši rangiranje, šta je to konkurentnost zemlje i šta su najčešće nedoumice kad je termin „konkurentnost“ u pitanju.

Analiza konkurentnosti za 2017. godinu

Prema izveštaju Svetskog ekonomskog foruma za **2017.** godinu Srbija je zauzela 78. poziciju na rang listi koja obuhvata 137 zemalja³ sa zabeleženom vrednošću IGK od **4,14**. Pri tome, valja imati u vidu da se teorijska vrednost IGK kreće u intervalu od 1 do 7. U odnosu na prethodnu godinu vrednost IGK za Srbiju je povećana za 0,17, što je dominantno uticalo na poboljšanje pozicije Srbije za 12 mesta (**Srbija je u prethodnoj godini zauzimala 90. mesto na listi**). Treba napomenuti da dve od pet zemalja koje su isključene iz ovogodišnjeg izveštaja (Barbados i BJR Makedonija) su bile plasirane na pozicijama 72 i 68 respektivno, što je tehnički uticalo da se svim zemljama sa lošijim plasmanom (uključujući i Srbiju) uz ostale nepromenjene uslove tj. bez promene vrednosti IGK poboljša rang na listi za dva mesta. Za pripremu ovogodišnjeg izveštaja SEF je delimično izmenio metodologiju vezanu za određivanje reprezentativnog uzorka nad kojim je zatim sprovedena anketa. Podaci iz ankete predstavljaju većinski input za konstrukciju IGK i ova promena bi mogla delimično da objasni povećanje vrednosti IGK za Srbiju. Promena metodologije ogleda se u uključivanju po prvi put i predstavnika mikro preduzeća (ispod 10 zaposlenih) kao i napuštanje prakse da do 50% preduzeća predstavljaju ona koja su i prethodne godine bila anketirana.

Poboljšanje u dimenzijama globalne konkurentnosti Srbije koje je konstatovano u prošlogodišnjem izveštaju, nastavljeno je uz dodatno povećanje vrednosti indeksa kod svih stubova konkurentnosti koje SEF kroz ovaj izveštaj prati. Promene vrednosti pojedinačnih stubova od kojih se nakon ponderisanja dobija IGK za Srbiju, u proseku su iznosile oko 4,8% u odnosu na vrednosti iz prethodne godine, što pokazuje značajnije povećanje imajući u vidu da je prosečan rast vrednosti stubova prošle godine iznosio 3,9%⁴. Male promene vrednosti IGK mogu rezultirati značajnim pomeranjima na

¹ Ekonomski fakultet Univerziteta u Beogradu i FREN

² Ekonomski fakultet Univerziteta u Beogradu i FREN

³ U odnosu na prethodnu godinu smanjen je broj zemalja obuhvaćenih izveštajem sa 138 na 137 iz razloga što je pet zemalja usled nedostatka podataka isključeno iz izveštaja (Barbados, Bolivija, Obala Slonovače, Gabon i BJR Makedonija), dok su istovremeno četiri zemlje ponovo uključene u izveštaj (Gvineja, Haiti, Sejšeli i Svazilend).

⁴ Prosečan rast vrednosti stubova je dodatno veći ako se ima u vidu i efekat baze i limitiranost vrednosti indeksa (1-7) koji utiču da je posle nekog nivoa potrebno napraviti znatno veći apsolutni napredak za slično relativno povećanje.

rang listi, pogotovo u delu liste u kojem se Srbija i dalje nalazi, usled činjenice da su razlike između susednih zemalja često na nivou vrednosti IGK od 0,01 i manje. Od zemalja iz okruženja kod kojih je zabeleženo povećanje vrednosti IGK ističu se Mađarska i Albanija koje su u odnosu na prošlu godinu u proseku imale promenu vrednosti po stubovima od 3,1% i 2,96% što je i dovelo do promene njihovog ranga za 9, odnosno 5 pozicija na listi. Istovremeno je kod Rumunije zabeleženo smanjenje vrednosti IGK za 0,02 u odnosu na prethodnu godinu ili 0,47% što je dovelo do pogoršanja plasmana ove zemlje za šest pozicija. 2

Kada je u pitanju najbolje rangirana privreda po vrednosti IGK, u ovogodišnjem izveštaju Švajcarska već devetu godinu za redom zauzima prvo mesto sa vrednošću IGK od 5,86 koji je povećan u odnosu na prošlu godinu, dok je Jemen drugu godinu za redom ponovo na začelju liste sa najnižom vrednošću IGK (2,87) zauzeo poslednju poziciju na listi. Na drugu poziciju najkonkurentnijih privreda u svetu izbile su SAD i time prestige Singapur koji je potisnut na treću poziciju. Kod ostalih zemalja u vrhu rang liste ističe se još Hong Kong koji je zabeležio skok za tri mesta i sada zauzima šestu poziciju na listi. Tabele 1 i 2 predstavljaju podatke o vrednostima IGK i rangu Srbije i zemalja iz njenog okruženja za period od 2007. do 2016. godine. Tabelama je obuhvaćeno 10 zemalja i to: Albanija, Bosna i Hercegovina, Bugarska, Hrvatska, Mađarska, BJR Makedonija, Crna Gora, Rumunija, Slovenija i Srbija.

Tabela 1. Indeks globalne konkurentnosti (2007-2017.)

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Albanija	3,48	3,55	3,72	3,94	4,06	3,91	3,85	3,84	3,93	4,06	4,18
BiH	3,55	3,56	3,53	3,70	3,83	3,93	4,02	n.a.*	3,71	3,80	3,87
Bugarska	3,93	4,03	4,02	4,13	4,16	4,27	4,31	4,37	4,32	4,44	4,46
Hrvatska	4,20	4,22	4,03	4,04	4,08	4,04	4,13	4,13	4,07	4,15	4,19
Mađarska	4,35	4,22	4,22	4,33	4,36	4,30	4,25	4,28	4,25	4,20	4,33
BJR Makedonija	3,73	3,87	3,95	4,02	4,05	4,04	4,14	4,26	4,25	4,23	n.a.**
Crna Gora	3,91	4,11	4,16	4,36	4,27	4,14	4,20	4,23	4,20	4,05	4,15
Rumunija	3,97	4,10	4,11	4,16	4,08	4,07	4,13	4,3	4,32	4,30	4,28
Slovenija	4,48	4,50	4,55	4,42	4,30	4,34	4,25	4,22	4,28	4,39	4,48
Srbija	3,78	3,90	3,77	3,84	3,88	3,87	3,77	3,9	3,89	3,97	4,14

Izvor: WEF (2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017.)

* Usled nemogućnosti da se prikupe podaci za Bosnu i Hercegovinu u 2014. godini vrednosti indeksa i ranga su izostavljene iz table

**Usled nemogućnosti da se prikupe podaci za BJR Makedoniju u 2017. godini vrednosti indeksa i ranga su izostavljeni iz table

Prema vrednosti Indeksa globalne konkurentnosti, u 2017. godini Srbija je plasirana bolje jedino od Bosne i Hercegovine koja zauzima 103. poziciju na rang listi SEF-a. Od ostalih zemalja iz okruženja Crna Gora je ostvarila poboljšanje vrednosti IGK od 0,1 i time se našla tik ispred Srbije na 77. poziciji (prošle godine zauzela 82. poziciju), dok je Hrvatska uz povećanje vrednosti IGK od 0,04 zadržala isto 74. mesto na rang listi kao prethodne godine. Napredak na listi za pet mesta ostvarila je i Albanija koje je sada na 75. poziciji uz povećanje vrednosti IGK od 0,12 poena. U najbolje plasirane privrede iz okruženja spadaju Rumunija koja je ove godine na 68. mestu uz pogoršanje od 6 rangova, zatim Mađarska koja poboljšala svoju poziciju za 9 mesta uz rast vrednosti IGK od 0,13 poena i Slovenija koja je ponovo poboljšala svoj plasman i zauzela 48. mesto na listi SEF-a.

Tabela 2. Rang zemalja prema Indeksu globalne konkurentnosti (2007-2017.)

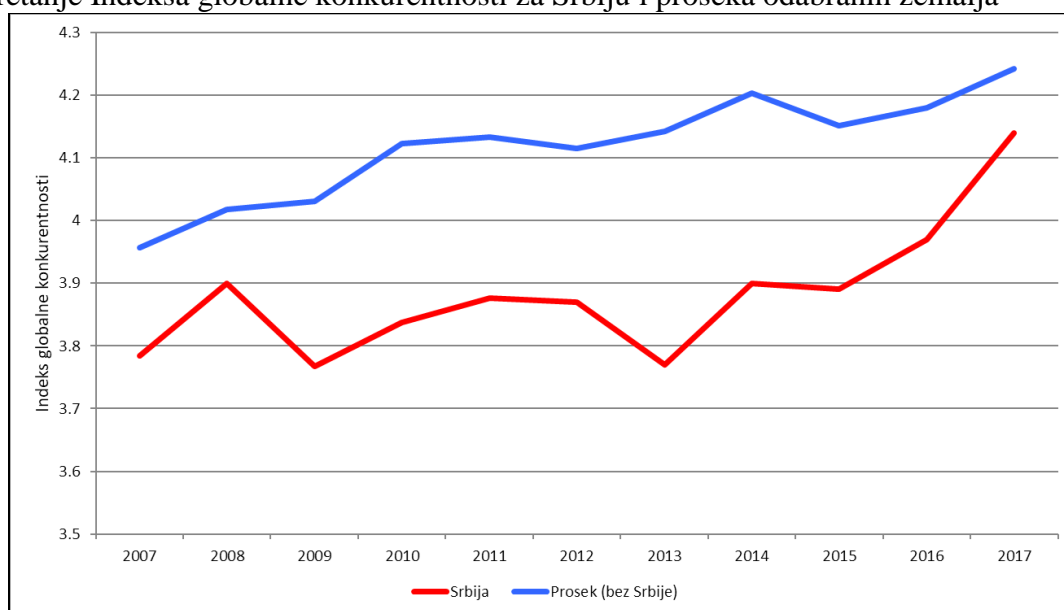
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Albanija	109	108	96	88	78	89	95	97	93	80	75
BiH	106	107	109	102	100	88	87	n.a.*	111	107	103
Bugarska	79	76	76	71	74	62	57	54	54	50	49
Hrvatska	57	61	72	77	76	81	75	77	77	74	74
Madarska	47	62	58	52	48	60	63	60	63	69	60
BJR Makedonija	94	89	84	79	79	80	73	63	60	68	n.a.**
Crna Gora	82	65	62	49	60	72	67	67	70	82	77
Rumunija	74	68	64	67	77	78	76	59	53	62	68
Slovenija	39	42	37	45	57	56	62	70	59	56	48
Srbija	91	85	93	96	95	95	101	94	94	90	78

Izvor: WEF (2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017.)

1) izveštaj obuhvata 131 zemlju; 2) izveštaj obuhvata 134 zemlje; 3) izveštaj obuhvata 133 zemlje; 4) izveštaj obuhvata 139 zemlje; 5) izveštaj obuhvata 142 zemlje; 6) izveštaj obuhvata 144 zemlje; 7) izveštaj obuhvata 148 zemalja; 8) izveštaj obuhvata 144 zemlje; 9) izveštaj obuhvata 140 zemalja; 10) izveštaj obuhvata 138 zemalja; 11) izveštaj obuhvata 137 zemalja. * Usled nemogućnosti da se prikupe podaci za Bosnu i Hercegovinu u 2014. godini vrednosti indeksa i ranga su izostavljene iz table; Usled nemogućnosti da se prikupe podaci za BJR Makedoniju u 2017. godini vrednosti indeksa i ranga su izostavljeni iz table.

Kretanje IGK za Srbiju i zemlje iz njenog okruženja u periodu 2007-2017. predstavljeno je na sledećem grafikonu. Na grafikonu je na osnovu podataka iz Tabele 2 prikazano kretanje IGK za Srbiju i proseka posmatranih zemalja, iz kojeg se može zaključiti da iako postoji trend rasta u slučaju Srbije je prisutna mnogo veća nestabilnost koja se ogleda u značajnim oscilacijama u kratkom vremenskom periodu u odnosu na prosek posmatranih zemalja. Nakon izbijanja svetske finansijske krize u 2009. godini usledilo je pogoršanje konkurentne pozicije Srbije koje je bilo osetno veće nego kod ostalih zemalja u okruženju. Nakon sporog oporavka u 2013. godini je usledio ponovo pad na listi koji je bio jedan od većih u posmatranoj grupi zemalja. U poslednje tri godine Srbija beleži nešto brži rast IGK u odnosu na prosek posmatranih zemalja usled čega se može uočiti smanjenje zaostajanja, odnosno prisustvo konvergencije.

Slika 1. Kretanje Indeksa globalne konkurentnosti za Srbiju i proseka odabranih zemalja

Izvor: WEF (2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017.)

Prema podacima iz najnovijeg izveštaja, osim Rumunije sve zemlje iz okruženja su zabeležile poboljšanje vrednosti IGK u ovoj godini koji je u proseku iznosio oko 0,08 poena ili 1,97% u odnosu na vrednost iz prošle godine. U isto vreme je Srbija zabeležila povećanje IGK od 0,17 ili 4,28% što je uticalo na smanjenje zaostajanja za prosekom regiona. Treba napomenuti da je poboljšanje pozicije na rang listi sve teže kako se privreda kreće ka gornjoj polovini liste pošto je potrebno ostvariti znatno veće napretke kako bi se isti odrazili na vrednosti mekih i tvrdih pokazatelja koji se koriste u izračunavanju IGK. Trenutno zaostajanje Srbije za prosekom regiona iznosi 0,10 poena u odnosu na 0,181 poena u prethodnoj godini i korespondira zaostajanju od približno 10 mesta na rang listi.

Rast vrednosti IGK za Srbiju i posledično poboljšanje na rang listi je posledica inkrementalnih promena kod nekoliko dimenzija konkurentnosti u kombinaciji sa izrazito osetnijim rastom kod gotovo 60% stubova konkurentnosti koje SEF analizira prilikom konstrukcije indeksa. Naredna tabela i prateći grafikon prikazuju strukturu IGK po nosećim stubovima konkurentnosti i pondere za grupu stubova koji se koriste u kalkulaciji konačne vrednosti indeksa. U tabeli su prikazane promene vrednosti IGK po stubovima za period 2015-2017. godine, na osnovu kojih se jasno može utvrditi koji stubovi su zaslužni za promenu vrednosti IGK između susednih godina.

Tabela 3. Vrednost IGK po stubovima konkurentnosti (2015-2017.)

	2015	Promene	2016	Promene	2017	
1. Institucije	3,24	↗	3,31	↗	3,42	40%
2. Infrastruktura	3,87	↗	3,94	↗	4,09	
3. Makroekonomsko okruženje	3,61	↗	4,12	↗	4,61	
4. Zdravstvo i osnovno obrazovanje	5,87	↗	5,97	↗	6,02	
5. Visoko obrazovanje i obuka	4,27	↗	4,40	↗	4,55	50%
6. Efikasnost tržišta dobara	3,74	↗	3,78	↗	3,96	
7. Efikasnost tržišta rada	3,72	↗	3,84	↗	3,96	
8. Razvijenost finansijskog tržišta	3,23	↗	3,41	↗	3,56	
9. Tehnološka osposobljenost	4,47	↘	4,05	↗	4,19	10%
10. Veličina tržišta	3,70	↘	3,63	↗	3,72	
11. Sofisticiranost poslovanja	3,14	↗	3,15	↗	3,52	
12. Inovacije	2,90	↗	2,97	↗	3,11	

Izvor: WEF (2015, 2016, 2017.)

Na osnovu Tabele 3 može se zaključiti da je kod svih stubova konkurentnosti zabeleženo povećanje vrednosti indeksa u odnosu na prošlu godinu, pri čemu su pojedini stubovi ostvarili apsolutno povećanje indeksa u intervalu od 0,2 do 0,5 poena (u zavisnosti od prethodnog nivoa korespondira rastu od 4-12%) što se može smatrati znatno dinamičnim napretkom.

Među stubovima konkurentnosti kod kojih je zabeleženo najveće povećanje vrednosti indeksa, ističe se stub 'Makroekonomsko okruženje' sa povećanjem vrednosti za 0,49 poen (rast od 11,89%) što je nastavak tempa poboljšanja ovog stuba koji je i prethodne godine izrazito doprinosa rastu vrednosti IGK. U okviru ovog stuba konkurentnosti koji se prati isključivo na osnovu međunarodno uporedivih podataka, svi indikatori su zabeležili poboljšanje u odnosu na prošlogodišnji izveštaj⁵ poput smanjenja deficita budžeta, povećanja nacionalne štednje merene u procentu BDP-a i rasta kreditnog rejtinga zemlje. Ukoliko se posmatra samo vrednost indeksa za ovaj stub konkurentnosti, Srbija je poboljšala svoju poziciju za 31 mesto i trenutno se nalazi na 72. poziciji od 137 analiziranih zemalja. Ipak za praćenje konkurentnosti i sam SEF preporučuje da se prvenstveno prati dinamika u kretanju vrednosti indeksa jer

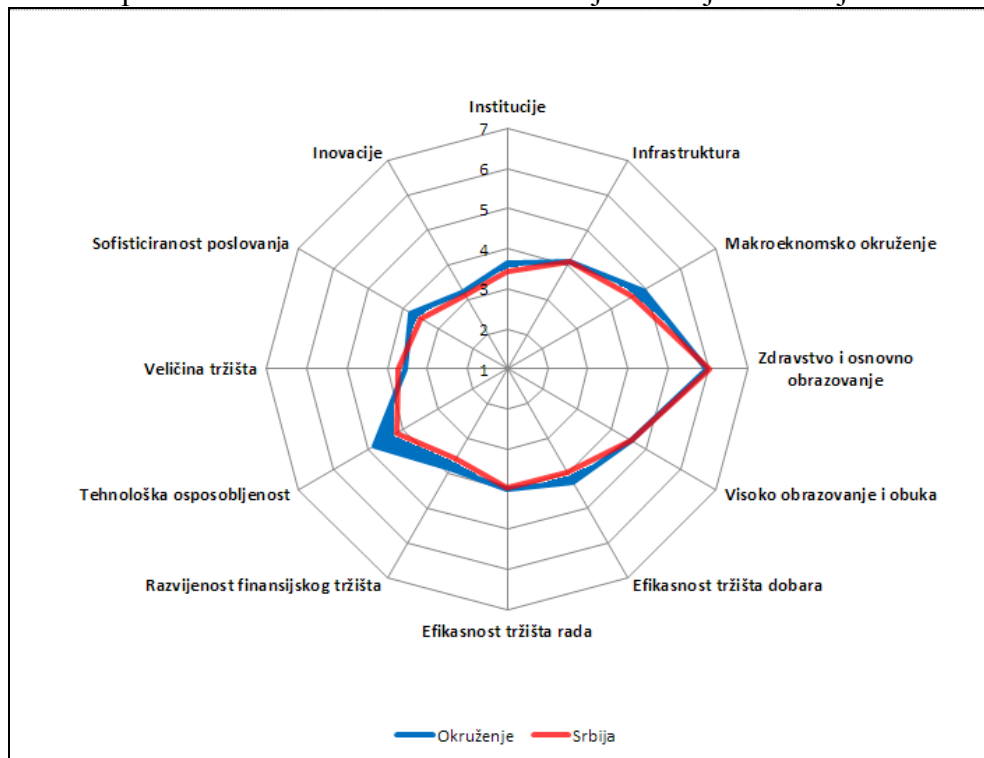
⁵ Vrednost prosečne međugodišnje stope inflacije je neznatno smanjena u ovoj godini pri čemu je Srbija i sa prošlogodišnjim nivoom inflacije prema metodologiji SEF-a bila u grupi zemalja sa maksimalnom ocenom, tako da ovaj indikator nije uticao na promenu vrednosti indeksa stupa.

promene ranga često mogu biti posledica ne isključivo napretka u nekoj oblasti, već kratkoročnih šokova u ostalim zemljama koje su uključene u rangiranje. Kada se upoređi vrednost indeksa koju je Srbija ostvarila na nivou ovog stuba u odnosu na prosečnu vrednost istog indeksa za zemlje iz okruženja (Slika 2) može se uočiti da je i pored značajnog napretka stub 'Makroekonomsko okruženje' jedan od četiri sa najvećim zaostatkom u odnosu na okruženje.

U okviru prva četiri stuba koji zajedno predstavljaju grupu osnovnih faktora konkurentnosti, primetno je povećanje vrednosti indeksa koji je postigao stub 'Infrastruktura' koje iznosi 0,15 poena. Napredak ovog stuba se duguje višim ocenama koje su ostvarene u anketi na pitanja o kvalitetu ukupne infrastrukture u zemlji, puteva, lučke infrastrukture, avio transportnog saobraćaja kao i kvaliteta snabdevanja električnom energijom. Uprkos napretku u vrednosti indeksa, ovaj stub konkurentnosti je zabeležio pogoršanje pozicije u poređenju sa otalim zemljama za jedno mesto u poređenju sa prethodnom godinom.

Osetan napredak postigli su svi stubovi unutar grupe koja reprezentuje faktore povećanja efikasnosti⁶, pri čemu je jedino povećanje vrednosti indeksa kod stuba 'Veličina tržišta' nešto manje u odnosu na ostale (ispod 0,1 poena ili 3,5%). Povećanje vrednosti indeksa kod stubova konkurentnosti iz ove grupe iznosilo je 0,12-0,18 poena ili u proseku 3,8% u odnosu na prethodnu godinu. Prilikom dobijanja ocena indikatora za svaki od stubova iz ove grupe dominantno se koristi anketa privrednika koju sprovode partnerski instituti SEF-a za svaku zemlju na osnovu jasno definisane metodologije uzorkovanja i anketiranja. Poboljšanje koje se beleži kod ovih stubova konkurentnosti sugerise na nešto viši nivo zadovoljstva anketiranih privrednika u odnosu na prethodne godine. Jedno od objašnjenja je da je došlo do realnog unapređenja unutar svakog od posmatranih stubova ali treba imati na umu i da ovi podaci predstavljaju ocenu dobijenu na osnovu percepcije trenutnog stanja i kao takvi ne moraju odražavati objektivni napredak.

Slika 2. Vrednost IGK po stubovima konkurentnosti za Srbiju i zemlje okruženja

Izvor: WEF 2017

⁶ Ova grupa obuhvata stubove 5-10 koja ujedno nosi i najveći ponder prilikom izračunavanja ukupnog IGK

Unutar stuba 'Visoko obrazovanje i obuka' anketirani privrednici su bolje ocenili kvalitet obrazovnog sistema, studija iz matematike i prirodnih nauka, menadžerskih škola, ali i pristupa internetu u školama, dostupnosti usluga obuke i nivoa obučenosti zaposlenih.

Među indikatorima stuba 'Efikasnost tržišta dobara', bolje ocene na osnovu ankete su ostvarene kod intenziteta konkurencije i dominante pozicije na lokalnom tržištu, uticaja oporezivanja na podsticaje za investiranje, uticaja regulacija na priliv SDI, prisustvo stranog vlastištva u preduzećima i troškova poljoprivredne politike. Lošija ocena u okviru ovog stuba ostvarena je samo kod objektivnog indikatora koji prati ponderisan prosek različitih carinskih stopa, koji je povećan na za 0,14 p.p. prema poslednjem izveštaju.

6

Kod stuba 'Efikasnost tržišta rada' povećanje vrednosti indeksa duguje se znatno boljim ocenama koje su anketirani preduzetnici dali na pitanja o kvalitetu saradnje poslodavaca i radnika (povećanje od 0,34 poena), veze između zarade i produktivnosti radnika kao i kapaciteta privrede da privuče talente (povećanje od 0,32 poena). Jedino bitnije smanjenje ocene unutar ovog stuba zabeleženo je kod uticaja poreza i doprinosa na motivaciju za radom.

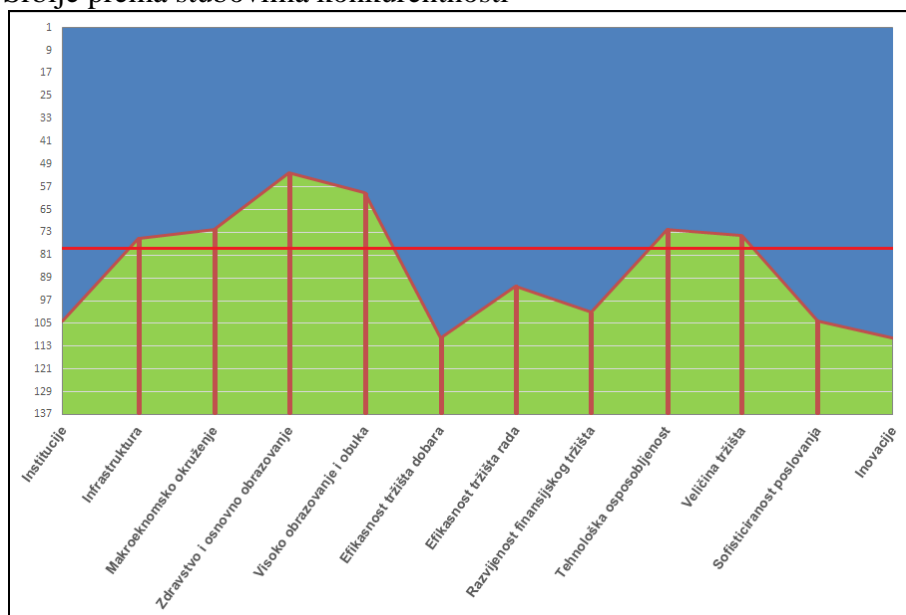
Unutar stuba koji odlikava 'Razvijenost finansijskog sistema' uočava se divergentno kretanje ocena koje su anketirani privrednici dali o pojedinačnim indikatorima. Znatno bolje je ocenjena raznovrsnost finansijskih usluga koje su dostupne na tržištu, ali je istovremeno zabeležen visok pad ocene vezane na pristupačnost finansijskih usluga. Bolje ocene privrednici su dali i na pitanja o regulisanosti tržišta hartija od vrednosti, dostupnosti kapitala za inovativna ali rizična ulaganja, ali su istovremeno ocenili lošije lakoću dobijanja kredita kod banke u odnosu na prethodnu godinu.

Napredak koji je ostvaren unutar stuba 'Tehnološka osposobljenost' duguje se ne samo boljim ocenama iz ankete o dostupnosti savremenih tehnologija i transfera novih tehnologija preko SDI, već i poboljšanju koje je mereno na bazi objektivnih pokazatelja. U odnosu na prethodnu godinu povećan je procenat korisnika interneta, učešće korisnika sa fiksnim pristupom brzom internetu kao i količini podataka po korisniku interneta, dok je pogoršanje zabeleženo samo kod broja mobilnih pretplatnika na sto stanovnika.

Poslednja dva stuba konkurentnosti koji prema metodologiji SEF-a predstavljaju faktore sofisticiranosti i inovativnosti u poslovanju su takođe ostvarili rast vrednosti indeksa. Povećanje vrednosti indeksa kod stuba 'Sofisticiranost poslovanja' ujedno je drugo po veličini i doprinosu povećanju agregatnog IGK za Srbiju odmah nakon stuba 'Makroekonomsko okruženje'. Najveći pomak zabeležen je kod percepcije anketiranih privrednika o spremnosti da se delegira proces donošenja odluka u preduzeću (1,12 poena), kvalitetu lokalnih dobavljača (0,3 poena) i razvijenosti/rasprostranjenosti klastera (0,3 poena), dok su ostali indikatori unutar ovog ali i stuba 'Inovativnost' ostvarili rast u rasponu 0,1-0,27 poena.

Ipak, poređenjem prosečnih vrednosti koje se beleže kod zemalja iz okruženja sa rezultatima Srbije, možemo uočiti da i pored zabeležnog napretka kod stubova 'Efikasnost tržišta dobara', 'Razvijenost finansijskog tržišta' i 'Tehnološka osposobljenost' i dalje postoji zaostajanje. Kod ostalih stubova negativan jaz je neutralisan a u slučaju stuba 'Veličina tržišta' se nalazimo iznad proseka susednih zemalja.

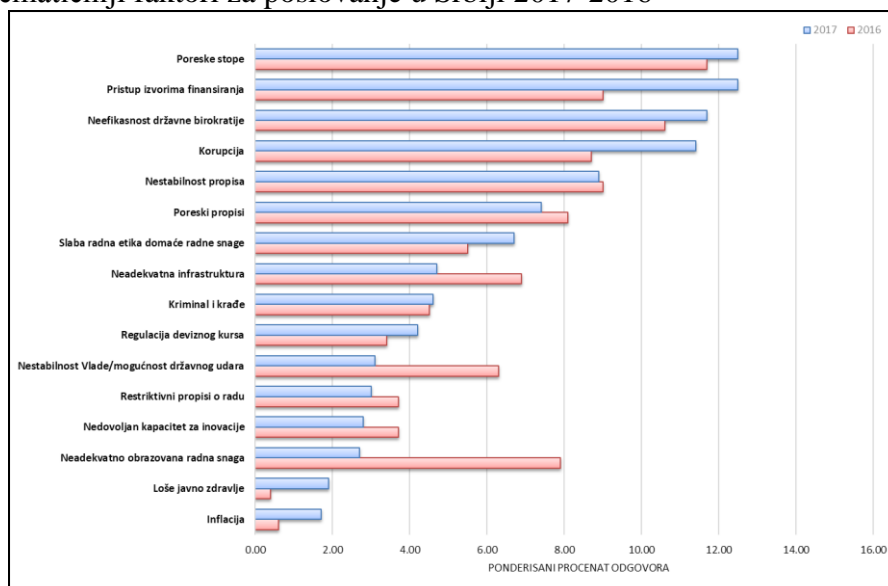
Slika 3. Pozicija Srbije prema stubovima konkurentnosti

Izvor: WEF 2017

U izveštaju SEF-a se pored podataka o kretanju vrednosti IGK i rangi zemalja, nalazi i spisak najproblematicnijih faktora za poslovanje po zemljama. U ovogodišnjem izveštaju je prisutna delimična promena faktora koje su aketirani privrednici naveli kao najproblematicnije za poslovanje u Srbiji. Kao i prethodne godine za najveći problem naveden je iznos poreskih stopa, dok je sa vrlo malom razlikom problem izvora finansiranja zauzeo drugo mesto. Problemi neefikasnosti državne birokratije i korupcija su zauzeli treće i četvrto mesto, pri čemu razlika između ponderisanih procenata odgovora za ova pitanja je manja od 0,9 p.p. što sugerise relativno sličan efekat ovih problema na svakodnevno poslovanje⁷. Potrebno je istaći da je za ova četiri problema ponderisani procenat odgovora anketiranih privrednika osetno veći u odnosu na prošlu godinu, što se posebno primećuje kod problema pristupa izvorima finansiranja i korupcije. U poređenju sa prošlogodišnjom anketom sada je kao manji problem ocenjena neadekvatna infrastruktura, nestabilnost Vlade i neadekvatno obrazovana randa snaga.

Slika 4. Najproblematicniji faktori za poslovanje u Srbiji 2017-2016

Izvor: WEF 2017

⁷ Prema prošlogodišnjem izveštaju razlika ponderisanih procenata odgovora iznosila je 2,8 p.p.

O Indeksu globalne konkurentnosti (IGK) i šta on meri

Afirmisanje problematike konkurentnosti zemalja u globalnim okvirima dominantno se vezuje za delovanje Svetskog ekonomskog foruma (SEF) i za njihov Indeks globalne konkurentnosti (IGK). Reč je o kompozitnom indeksu zasnovanom na dvanaest (nosećih) stubova konkurentnosti koji su organizovani u tri grupe. Prva grupa su tzv. *Osnovni zahtevi* koja uključuje stubove (1) Institucije, (2) Infrastruktura, (3) Makroekonomska stabilnost, (4) Zdravstvo i primarno obrazovanje. Drugu grupu čine tzv. *Faktori povećanja efikasnosti* koju formiraju stubovi: (5) Visoko obrazovanje i obuka, (6) Efikasnost tržišta dobara, (7) Efikasnost tržišta rada, (8) Razvijenost finansijskog tržišta, (9) Tehnološka spremnost i (10) Veličina tržišta. Treća grupa su *Faktori inovativnosti i sofisticiranosti* koju formiraju poslednja dva stuba, (11) Sofisticiranost poslovnih procesa i (12) Inovacije.⁸ Ovim stubovima obuhvaćeni su mikroekonomski i makroekonomski faktori, kao i faktori razvoja institucija koji uzeti zajedno određuju konkurentnost nacionalne privrede.

IGK, kao kompozitni indeks, formira se kao ponderisani prosek vrednosti svakog od navedenih stubova. Inače, svaki od navedenih stubova sam po sebi predstavlja kompozitni indeks koji se formira kao ponderisani prosek indikatora⁹ čije vrednosti se dobijaju iz dva tipa izvora – primarnih i sekundarnih.

Primarni podaci dobijaju se na osnovu standardizovanih anketa koje se svake godine sprovode u obuhvaćenim zemljama na koje odgovaraju predstavnici najvišeg menadžerskog nivoa („top menadžeri“) preduzeća koja formiraju reprezentativni uzorak. Ovi podaci nazivaju se takođe i „mekim podacima“ (*soft data*)¹⁰. Broj preduzeća koja ulaze u uzorak varira od zemlje do zemlje i zavisi prevashodno od njene veličine. U uzorak od 2017. godine uključena su i mikro (ispod 10 zaposlenih) mala i srednja (do 250 zaposlenih) i velika preduzeća. Preduzeća se biraju iz četiri sektora (poljoprivreda, proizvodni deo industrije, neproizvodni deo industrije, usluge) tako da odslikavaju učešće ovih sektora u BDP-u. Od ove godine prekinuta je praksa da polovinu uzorka formiraju preduzeća koja su se nalazila u uzorku prethodne godine, što je bila praksa u prethodnim anketama. Primarni podaci na osnovu ankete potrebni su za obračun onih indikatora za koje ne postoje baze sekundarnih, kvantitativnih podataka za sve zemlje obuhvaćene SEF-ovom rang listom. Anketom je pokriven širok dijapazon pitanja u vezi sa uslovima poslovanja, pravnom regulativom, tržišnom klimom, političkom situacijom i sl. (npr. „U kojoj meri je štampa slobodna u Vašoj zemlji?“, „Kako biste ocenili nivo sofisticiranosti finansijskih tržišta u Vašoj zemlji“, „U kojoj meri Antimonopolska politika u Vašoj zemlji promoviše konkurenciju“). Evidentno je da je za navedena pitanja, ali i brojna druga pitanja koje nismo naveli (a važna su za formiranje međunarodnog konkurentnog profila zemlje), podatke moguće pronaći jedino putem ankete.

Za obračun indikatora konkurentnosti kao što su: nivo poreza, stopa inflacije, budžetski deficit, broj telefonskih linija, broj procedura da se započne neka preduzetnička delatnost i sl. koriste se podaci iz međunarodno uporedivih baza (npr. baze MMF-a, Svetske banke, Međunarodnog trgovinske organizacije, Ujedinjenih nacija i dr.). Ovi podaci nazivaju se „čvrstim podacima“ (*hard data*).¹¹ Pri obračunu indikatora za tekuću godinu uglavnom se koriste sekundarni podaci iz prethodne godine, s obzirom na to da se u momentu pripreme Izveštaja o konkurentnosti baze za tekuću godinu za ovaj tip podataka uglavnom nisu dostupne. Prema tome, u pripremi izveštaja za 2017. godinu koriste se sekundarni podaci iz 2016. U tom smislu, reprezentanti tekuće konkurentnosti su podaci dobijeni na osnovu ankete.

⁸ O raznim aspektima ekonomskog rasta i konkurentnosti privrede Srbije, te arhitekturi Indeksa globalne konkurentnosti pogledati u Vasiljević (2009), *Kvartalni Monitor* br. 18. i Ristić & Tanasković (2011), *Kvartalni Monitor* br. 24-25.

⁹ Prema izveštaju SEF-a iz 2017. godine u strukturi IGK ima ukupno 112 indikatora konkurentnosti.

¹⁰ Indikatore koji se zasnivaju na „mekim podacima“ mogu se nazivati „mekim indikatorima“.

¹¹ Indikatore koji se zasnivaju na „čvrstim podacima“ mogu se nazivati „čvrstim indikatorima“.

Svi podaci, bilo da je reč o primarnim ili sekundarnim, normiraju se na skali od 1 do 7 (1 – najlošija ocena, 7 – najbolja ocena), što je ujedno i raspon mogućih vrednosti za sve indikatore, stubove konkurentnosti pa i sam Indeks globalne konkurentnosti. Što se tiče ankete većinu pitanja nije ni potrebno normalizovati, jer se koristi izbalansirana Likertova skala sa sedam podeoka. Učešće podataka iz ankete u obračunu IGK-a iznosi približno 56% dok udeo sekundarnih podataka iznosi približno 44%.

Značaj koji stubovi u okviru grupe imaju za pojedinačnu zemlju, zavisi od njenog stupnja razvijenosti. Za grupisanje zemalja prema nivou razvijenosti koristi se relativno precizan i jednostavan kriterijum koji polazi od realizovanog nivoa BDP *per capita*, denominovan u američkim dolarima. Podela je izvršena na tri osnovne i dve prelazne faze razvoja privrede. U zavisnosti od stadijuma u kom se zemlja nalazi zavisice i vrednosti pondera koji se dodeljuju grupama stubova koji formiraju vrednost Indeksa globalne konkurentnosti.¹²

Srbija se, primera radi, prema vrednosti BDP po stanovniku svrstava u zemlje na srednjem nivou razvijenosti, gde se kao ključni pokretači konkurentnosti nalaze stubovi iz grupacije „Faktori povećanja efikasnosti“. U tom smislu, pri obračunu kompozitne vrednosti IGK, osnovni zahtevi učestvuju sa 40%, faktori povećanja efikasnosti sa 50%, dok faktori inovativnosti i sofisticiranosti participiraju sa 10%. Shodno tome, vrednosti stubova iz grupacije 'Faktori povećanja efikasnosti' imaju proporcionalno najveći uticaj na formiranje ukupne vrednosti IGK kada je Srbija u pitanju.

Konkurentnost i konkurencija

Imajući u vidu kompleksnu strukturu IGK-a, konkurentnost koju reprezentuje mogli bismo grubo definisati kao skup institucija, politika i činilaca koji određuju stepen produktivnosti zemlje. Nivoom konkurentnosti izražava se kapacitet nacionalne privrede da u srednjoročnom periodu generiše održivi ekonomski rast na postojećem nivou razvijenosti. Polazeći od definicije konkurentnosti ukazaćemo na terminološku razliku između konkurentnosti i konkurencije, jer se u široj domaćoj javnosti, štampanim i elektronskim medijima, ova dva termina nepravilno koriste kao sinonimi, te se unapređenje konkurentnosti i unapređenje konkurencije neopravdano poistovećuju. Naime, konkurencija kao tržišni fenomen govori o intenzitetu tržišne utakmice između tržišnih učesnika kako na strani ponude tako i na strani tražnje za dobrima i uslugama. Podsticanje konkurencije na parcijalnim tržištima bi trebalo da rezultira nižim cenama, većim kvalitetom i raznovrsnošću proizvoda i usluga, učestalim inovacijama na strani ponude, što ima pozitivne implikacije na potrošačev višak. Zbog svog pozitivnog dejstva na nivo blagostanja parcijalnih tržišta, zaštita i podsticanje konkurencije su teme od prvorazrednog značaja za sve tržišne privrede. Podizanje nivoa konkurencije između tržišnih učesnika i *ceteris paribus* dovodi do unapređenja konkurentnosti zemlje, ali suprotno ne mora da važi. Naime, aspekti konkurencije ulaze u proračun samo jednog od ukupno dvanaest stubova konkurentnosti zemlje („Efikasnost tržišta dobara“), što konkurentnost čini znatno širim i obuhvatnijim pojmom od konkurencije. Koreni poistovećivanja ovih pojmova nalaze su u relativno kratkoj prisutnosti ovih termina u stručnoj i široj javnosti u Srbiji. Rangiranje zemalja prema Indeksu globalne konkurentnosti datira od 2005. godine. Iako se počeci razmatranja aspekata konkurentnosti zemalja i pokušaji njenog merenja mogu pronaći znatno pre pomenute godine, globalna rasprostranjenost ovog fenomena nastupa tek s Indeksom globalne konkurentnosti. Za istu godinu vezuje se i početak uvođenja zaštite konkurencije u Srbiji, donošenjem Zakona o zaštiti konkurencije i formiranjem Komisije za zaštitu konkurencije.

¹² Intervale stadijuma razvoja i strukturu pondera koji se koriste pri formiranju IGK-a videti u WEF (2017), *The Global Competitiveness Report 2017-2018*, str. 320